

91 § Kirjastotoimen peruspalveluarviointi

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta 19.11.2024 § 91

Toimialajohtajan päätösehdotus

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta merkitsee tiedokseen AVIn peruspalveluarvioinnin yleisistä kirjastoista.

Päätös

Hyväksyttiin.

Valmistelu

Vastaava kirjastonhoitaja Minna Koukkari, p. 040 823 0015

AVIn kirjastotoimen peruspalveluarvioinnin kohteena oli vuonna 2023 kirjastoissa tehtävä lukutaitotyö. AVI julkaisi peruspalveluarvioinnin 27.9.2024. Arviointi tehtiin kyselyn avulla, joka lähetettiin kirjastojen johtajille tammikuussa 2024. Kyselyyn vastasi 271 kuntaa eli 92 % Manner-Suomen kunnista. Lisäksi julkaistiin Padlet -kysely, johon saatiin lukutaitotyötä tekevien kirjastotyöntekijöiden kommentteja. Iisalmen kaupunginkirjasto oli kyselyyn vastanneiden joukossa.

AVIn peruspalveluarviointi yleisistä kirjastoista 2023: Lukutaitostrategia ja lukemisen edistäminen yleisten kirjastojen toiminnassa on luettavissa osoitteessa: <https://avi.fi/tietoa-meista/toimintamme/tuotamme-tietoa/kirjastotilastoja>.

Peruspalveluarvioinnin johtopäätökset

Peruspalveluarvioinnin johtopäätöksinä AVI toteaa, että koordinoitun ja johdetun lukutaitoyhteistyön koetaan helpottavan lukutaitotyötä kunnissa. Kuitenkaan tällaista rakenteellista yhteistyötä ei useimmissa kunnissa ole. Kirjastoissa ei välttämättä ole perehdytty Kansalliseen lukutaitostrategiaan (vuodelta 2021) ja lukutaitotyötä ja -palveluja ohjaava strategia oli vain reilussa viidenneksessä kirjastoja. Kuntatasolla tehtyä lukutaitostrategiaa on vain harvassa kunnassa. Sen sijaan yleisempiä ovat lukutaitoon liittyvät kirjaukset kunnan muissa asiakirjoissa, esimerkiksi hyvinvointikertomuksessa.

Iisalmen kaupunginkirjasto on mukana Iisalmen kaupungin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmissa, joissa on pyritty kuvaamaan kirjastonkäytön opastuksen ja lukemisen edistämisen yhteistyön

perustaso, ja niissä mainitaan myös mediakasvatus. Suunnitelmat ovat Kansallisen lukutaitostrategian mukaisia, mutta niissä ei käytetä lukutaitotyön tai -palveluiden käsitettä. Iisalmessa ei ole tehty suunnitelmaa lukutaitotyöstä aikuisille, eikä erillisiä mediakasvatuksen suunnitelmia. Iisalmessa kirjasto mainitaan useissa kuntatason hyvinvointiin liittyvissä suunnitelmissa, mutta lukutaitotyötä käsitteenä ei käytetä. Esimerkiksi hyvinvoinnin edistämisen vuosiraportissa 2023 on esitetty lainaajien ja kokonaislainauksen määrä ja kerrottu hyvinvoinnin edistämiseksi toteutetuista toimista kirjasto- ja kulttuuripalveluissa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2022-2025 esitellään kirjaston lapsille ja nuorille suunnattuja palveluita ja lukemisen innostamista. Erityisiä seurattavia mittareita näissä suunnitelmissa ei kuitenkaan esitetä.

AVI toteaa johtopäätöksissä myös, että henkilökunnan riittävyys lukutaitotyöhön oli heikentynyt vuoden 2021 peruspalveluarviointiin nähden. Henkilökunnan riittävyys lukutaitotyöhön koettiin riittäväksi 16 %:ssa kirjastoja, ja osittain riittäväksi puolessa kirjastoja. Lukutaitotyötä kohdennetaan ensisijaisesti alle kouluikäisiin ja alakouluikäisiin lapsiin. Iisalmessa henkilöstön määrä on pysynyt aikaisempina vuosina varsin tasaisena. Vuonna 2021 kirjaston palkkaamaa henkilöstöä oli 1000 asukasta kohden 0,68 (koko maa 0,68) ja vuonna 2023 0,68 (koko maa 0,69). Hyvät henkilöstöresurssit ovat mahdollistaneet laadukkaat kirjastopalvelut sekä lukemista edistävien tapahtumien ja koulutuksien aktiivisen järjestämisen (v. 2023 158 tilaisuutta, 4939 osallistujaa). Kaupungin talouden tasapainotusohjelmasta johtuen kirjaston henkilöstöresurssiin on vuonna 2024 tullut yhden kirjastonhoitajan tehtävän vähennys.

Toimenpide-ehdotukset peruspalveluarvioinnin pohjalta

Toimenpide-ehdotuksina AVI esittää termien "lukutaito" ja "lukutaitotyö" avaamista. Samoin esitettiin, että kirjastoalalle täydennyskoulutusta tarjoavat tahot nostavat lukutaitotyön strategisen suunnittelun ja lukutaitojen edistämiseen liittyvän menetelmällisen kehittämisen painopisteiksi. Iisalmessa pyritään osallistumaan aiheeseen liittyviin koulutuksiin mahdollisimman laajasti.

Lukutaito polarisoituu ja heikosti lukevien taidot heikkenevät entisestään. Kirjastoissa tulisi pyrkiä löytämään toimintaympäristöstään eniten tukea tarvitsevia ryhmiä ja kohdentamaan toimenpiteitä näihin. Iisalmen kaupunginkirjastossa lukutaitotyön painotus on tällä hetkellä vahvasti kouluyhteistyössä, jonka puitteissa pyritään tukemaan myös heikompia lukijoita tarjoamalla aineistoa eri tasoille lukijoille ja esittelemällä mm. selkokirjoja. Kirjasto on myös tutustunut nepsy-aiheeseen Pohjois-Savon

hyvinvointialueen nepsy-tiimin tuella, ja arvioimme parhaillaan Iisalmeen parhaiten sopivia tapoja huomioida kohderyhmää.

Toimenpide-ehdotuksissaan AVI myös toteaa lukutaitotyön johtamisen olevan tärkeää. Johtajien tulisi kiinnittää huomiota strategisen tason suunnitelmallisuuden lisäksi henkilöstön tarvitsemaan työaikaan sekä osaamisen kehittämiseen. Samoin kirjastoissa tulisi hyödyntää olemassa olevaa tietopohjaa, Kansallista lukutaitostrategiaa, tehokkaammin. Kirjastoissa tulisi ajoittain arvioida omaa lukutaitotyötä ja sille asetettuja tavoitteita ja toimenpiteitä osana toiminnan kehittämistä. AVI toteaa myös, että kunnallinen lukutaitostrategia tuottaa synergiaa, mahdollistaa vaikuttavamman toiminnan ja jäsentää eri toimijoiden osaamista ja vastuita.

Iisalmen kaupunginkirjastossa on tunnistettu, että lukutaitotyön kehittämisen edistämiseksi, työn ja tavoitteiden näkyväksi tekemiseksi ja resurssien varmistamiseksi olisi tärkeää laatia kokonaisvaltainen suunnitelma lukutaitotyöstä ja pyrkiä tuomaan sitä esille myös kuntatason asiakirjoihin. Kehitystyöhön liittyy toimintaympäristön tutkiminen ja eri kohderyhmien tunnistaminen, jotta toimenpiteitä voidaan kohdistaa esimerkiksi erityistä tukea tarvitseville. Tavoitteellisen suunnitelman avulla voitaisiin tunnistaa ja mitoittaa myös työhön tarvittavia resursseja. Keskeistä olisi tutkia, miten voitaisiin tunnistaa tavoitteet eli toivotut vaikutukset myös asiakkaan näkökulmasta, ei vain toteutuneiden kirjastokäyntien tai lainauksen perusteella. Olisi tarkoituksenmukaista myös selvittää, millaista lukutaitotyön yhteistyötä voitaisiin tehdä Ylä-Savon kirjastoverkko Rutakossa. Ymmärrystä lukutaitotyön kokonaisuudesta tulisi lisätä niin kirjastoissa kuin kunnan eri toimijoiden kesken.

Muutoksenhaku

1A. Päätöksestä ei saa tehdä valitusta tai oikaisuvaatimusta, koska päätös koskee valmistelua tai täytäntöönpanoa, kuntalaki 136 §.

Otto-oikeus

Ei otto-oikeutta.

Toimenpiteet, otteet

vastaava kirjastonhoitaja